

Хөдөөгийн иргэдийн шилжих хөдөлгөөнд орон нутгийн уул уурхайн үзүүлэх нөлөөлөл (Монголын жишээн дээр)

Амартүвшингийн Амаржаргал¹, Яаочи Джанг², Жичуан Чен³

¹Эдийн засгийн онолын тэнхим, Хүмүүнлэгийн Их Сургууль, Улаанбаатар, Монгол
<amarjargal2010@gmail.com>

²Ой судлал, Зэрлэг байгалийн сургууль, Ауберны Их Сургууль, AL 36849
<zhangy3@auburn.edu>

³Пандшафтын экологи, Экосистемийн шинжлэх ухааны (ПЭЭШУ) лаборатори,
Дэлхий нийтийн өөрчлөлтийн төв, Дэлхийн одон орон судлалын газар (ДӨТДОСГ)/Газарзүйн тэнхим,
Мичиган мужийн Их Сургууль, East Lansing, MI 48823
<jqchen@msu.edu>

ХУРААНГУЙ

Монгол улс 70 жилийн турш төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засагтай байсан ба 1990 онд ардчилсан, зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоо руу шилжих сонголтоо хийсэн билээ. 2000 оны эхээр манай улсын засаг төрөөс гадаад худалдааг нэмэгдүүлж валютын орлогыг өсгөх зорилгоор уул уурхайн салбарыг хөхүүлэн дэмжих болсон. Уул уурхайн салбар нь хөдөлмөр эрхлэх, орлого олох боломжийг орон нутагт бий болгодог хэдий ч үүний зэрэгцээ орон нутгийн иргэдийн амьжиргааны гол эх үүсвэр болсон мал аж ахуйн бэлчээр, байгаль орчныг доройтуулж, гол усыг бохирдуулах нэгэн шалтгаан нь болдог. Ийм учраас уул уурхайн орон нутагт үзүүлэх нөлөө нь харьцангуй маргаантай асуудал болдог юм. Энэхүү хоёр талт “үзэгдлийг” судлахын тулд уул уурхайн үйл ажиллагаа явуулж буй орон нутгийн иргэдийн шилжих хөдөлгөөн нь уул уурхайгүй орон нутгийн иргэдийн шилжилт хөдөлгөөнөөс ялгаатай эсэхийг шалгах зорьсон билээ. Энэхүү судалгаанд 2013 оны Монгол улсын ажиллах хүчний асуулгыг өгөгдөлд пробит загварыг (probit model) ашиглан шинжилгээ хийв. Судалгааны үр дүнгээс харвал, уул уурхай үгүй сумдтай харьцуулахад орон нутагтаа уул уурхай явуулж буй сумдад илүү цөөн иргэд шилжин суурьшсан байгаа нь орон нутгийн уул уурхайн үйл ажиллагаа нь орон нутгийн хүн ардад эдийн засгийн илүү боломжийг, илүү их ажлын байр үүсгэнэ гэсэн бодлого Монголын нөхцөлд хэрэгжихгүй байгааг харуулж байна.

Түлхүүр үгс: пробит загвар, хөдөөгийн иргэдийн шилжих хөдөлгөөн, орон нутаг дахь уул уурхайн үйл ажиллагаа, эдийн засгийн ач холбогдол, хөдөөгийн хүн ам

ОРШИЛ

Монгол улс 3 сая хүн амтай орон юм. 1921 оноос 1991 оныг хүртэл төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засагтай байсан ба 1990 онд ардчилсан, зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоо руу шилжилт хийхээр сонгосон юм. Олон улсын, донор байгууллагын дэмжлэгтэйгээр Монгол улс шилжилтийн үеийн хямралыг даван гарч, эдийн засаг сүүлийн хэдэн жилд эрчимтэй өсөж байгаа хэдий ч хөгжлийн хүртээмж хөдөө хотын ард иргэдэд харилцан адилгүй байна. 2000-аад оноос эдийн засгийн өсөлтийг бий болгох, хөгжлийн гарцыг шийдэх зорилгоор Монголын улсын засаг төрөөс уул уурхайн аж үйлдвэрийг хөхүүлэн дэмжиж ирсэн. Монголын улсын засгийн газрын хөгжлийн стратегийн баримт бичигт уул уурхайн салбарт түшиглэсэн

эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих явдал хэмээн томьёолсон байдаг. Энэхүү бодлогын үндсэн санаа нь уул уурхайд түшиглэсэн эдийн засгийн өсөлт нь улс орны аж үйлдвэрийн салбарыг дэмжиж, тэр дундаа орон нутгийн ард иргэдэд шинэ ажлын байр, шинэ эрэлтийг бий болгох замаар орон нутагт жижиг дунд үйлдвэрлэлийг (ЖДҮ) хөхүүлэн дэмжинэ. Иймд эдийн засгийн өсөлт, хөгжил дэвшилд хүрэхэд уул уурхайн салбар гол бодлогын үүрэг гүйцэтгэнэ гэж үздэг. Нөгөөтгээгүүр, уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас 2011 оны байдлаар 551 гол, 483 нуур болон 1587 булаг шанд устсан (хатаж ширгэсэн) хэмээн Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын яамнаас мэдэгдээд байна. Тиймээс уул уурхайн салбарт түшиглэсэн эдийн засгийн хөгжлийн стратегийн нөлөөлөл холимог бөгөөд үнэхээр уул уурхайн салбар эдийн засгийн хөгжилд чухал үүрэгтэй юу? гэх асуудал маргаантай байна. Бид энэхүү судалгааны ажлаар, уул уурхайн салбар нь орон нутагт эдийн засгийн боломжийг бий болгосноор тухайн орон нутагт ард иргэд шилжин ирж байна уу? гэх асуултад хариулахыг зорьсон юм.

Байгалийн нөөцөд тулгуурласан эдийн засгийн өсөлтийн бодлогын эдийн засаг, улс төр болон байгаль орчны үр нөлөөний талаар судлагдсан ажил нэлээдгүй олон байдаг. Бид энэхүү судалгаандаа уул уурхайн салбарын тухайн улс оронд үзүүлэх нөлөөг Хейнрихийн (2011) ангилсны дагуу дөрөв хуваан авч үзлээ.

1) *Эдийн засгийн гүйцэтгэлд үзүүлэх нөлөө.* Энэ ангиллын хүрээнд байгалийн баялагт түшиглэсэн өсөлт нь уул уурхайгаас бусад салбар, ялангуяа аж үйлдвэрийн бараа бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлд сөргөөр нөлөөлдөг бөгөөд энэхүү үзэгдлийг дэлхийн нийтээр “Голланд өвчин” хэмээн нэрлэдэг. Голланд өвчин нь баялгийн салбараас орж ирэх ихээхэн хэмжээний гадаад валютын урсгал нь дотоодын мөнгөн тэмдэгтийн урт хугацааны өрсөлдөх чадварыг сулруулж, дотоодын мөнгөн тэмдэгтийн ханшны өсөлтийг бий болгож, улмаар уул уурхайгаас бусад салбарын экспортыг боогдуулах замаар эдийн засагт нөлөөлдөг (Гоордон болон Нийри, 1982). Урт хугацаанд түүхий эд материал (ТЭМ) экспортлогч улс нь аж үйлдвэржсэн оронтой хийх худалдаанаас алдагдал хүлээдэг (Сийнгер, 1950; Пребиш, 1950) бөгөөд энэ нь эцсийн дүнд ТЭМ экспортлогч орны аж үйлдвэрийн салбарыг шахан гаргана (Франкель, 2010). Түүнчлэн анхдагч бараа бүтээгдэхүүний экспорт нь тухайн орны эдийн засагт үзүүлэх ач холбогдол харьцангуй хязгаарлагдмал болохыг судлаачид онцолсон байдаг. Тэр дундаа орон нутагт үзүүлэх эдийн засгийн үр нөлөө, орон нутагт бий болгох ажлын байр болон орон нутгийг эрэлтийг дэмжих үйл явц нь хязгаарлагдмал байдаг гэж үздэг бөгөөд үүний гол шалтгаан нь түүхий эд олборлогч компаниуд ихэвчлэн гадаадаас аливаа хангамж болон чадварлаг боловсон хүчнийг оруулж ирдэгтэй холбоотой (Дейвис, 2005). Түүнчлэн нөөц баялгийн орлого нь үнэ/орлогын тогтворгүй байдлыг үүсгэнэ (Медина, 2010) гэж энэ хэсэгт үздэг.

2) *Эдийн засгийн бодлогод үзүүлэх нөлөө.* Энэ ангиллын хүрээнд улс орныг удирдан хөгжлийн бодлого боловсруулж буй улс төрийн хүчин, бүлэглэлийн зан төлөвийг голлон авч үздэг. Байгалийн баялаг нь улсын төсөвт асар их орлогыг бий болгох үедээ авлигийг өдөөгч шалтгаан болох (Хамфрей нар, 2007) зэргээр нөөц баялгийн орлогыг зарцуулалтын ядмаг менежментийн жишээг харуулдаг. Экспортын орлогын асар их хэмжээний урсгал голдуу улсын төсөвт орж ирэхэд шийдвэр гаргагч эрх мэдэлтнүүд нөөц баялгийн хуваарилалт хийх явцад эрх мэдлээ хадгалах таатай нөхцөлийг бүрдүүлдэг бөгөөд энэ нь авлига болон ашиг хонжоо хайгчдын улс төрийн байр суурийг улам бэхжүүлдгийг дурдсан байна.

3) *Улс төрийн зөрчилд гүйцэтгэх үүрэг.* Байгалийн баялгийн орлого зөвхөн нийгмийн дээд зиндааг хамарч эргэлддэг учраас нөөц баялаг олборлодог нийгэмд өмчийн эрх болон эдийн засгийн эрх чөлөө илүү ихээр зөрчигддгийг (Ишам нар, 2005) дурдсан байдаг. Улс төрийн байр сууриа бэхжүүлэхийн тулд дээд зиндааныхан олон нийтийн ардчилал, эдийн засгийн эрх чөлөөг боогдуулж (Росс, 2001) улмаар энэ нь нийгмийн үймээн, иргэний мөргөлдөөн, эсвэл дээд зиндааныхны эрх мэдлийн тэмцэлд хүргэдэг.

4) *Нийгэм-эдийн засгийн хөгжил дэвшилд үзүүлэх нөлөө.* Энэ ангилалд байгалийн баялагт суурилсан өсөлт хөгжил нийгмийн аж байдалд ямар нөлөө үзүүлдэг болохыг голлон авч үздэг. Байгалийн нөөц баялгийн экспортод хэт түшиглэх явдал нь улс орны нийгмийн аж байдалд сөрөг нөлөө үзүүлдэг болохыг ихэнх судалгаанаас харж болно (Кармигнани нар, 2010).

Энэхүү судалгаагаар байгалийн баялагт суурилсан эдийн засгийн өсөлт хөгжил нь орон нутгийн эдийн засгийн боломжийг хэрхэн бий болгодогийг Монгол улсын орон нутгийн шилжих хөдөлгөөний үзүүлэлтийг ашиглан шалгах аар, мөн орон нутагт явуулж уул уурхай орон нутгийн шилжилт хөдөлгөөнд үзүүлэх үр нөлөөг тодруулахыг зорьсон болно. Бид энэ судалгаандаа Үндэсний статистикийн хорооноос Монгол улсын хэмжээнд явуулсан 2013 оны ажиллах хүчний асуулга судалгааны сумын төвшингийн үзүүлэлтийг ашиглав.

ЭМПИРИК ЗАГВАР:

Хүмүүс сонголт хийх бололцоогоор хангагдвал үргэлж илүү таатай нөхцөлтэй газарт шилжин нүүдэг. Хэрэв орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй уул уурхай нь эдийн засгийн боломжийг нэмэгдүүлэх аваас уул уурхай бүхий орон нутгийг чиглэсэн шилжих хөдөлгөөн нь уул уурхайгүй орон нутаг руу шилжих хөдөлгөөнөөс илүү байх учиртай. Орон нутгийн хүмүүс орон нутгийн уул уурхайн үйл ажиллагаанаас эдийн засгийн илүү их боломжийг хүртэж байвал уул уурхай бүхий орон нутагт үлдэх, эсвэл уул уурхайгүй газраас тийшээ шилжих шалтгаан илүү их байна гэсэн таамаглалыг бид энэхүү ажлаар шалгаж байна. Эсрэгээр, хэрэв орон нутгийн уул уурхай нь ажлын байр ба эдийн засгийн боломжийг бий болгохоос илүүтэйгээр бэлчээрийн бүс нутаг болон усны эх сурвалжийг доройтуулдаг бол уул уурхай бүхий газрыг орхин явах хандлага бий болох ёстой.

Хөдөөгийн иргэдийн шилжих хөдөлгөөнийг тайлбарлах олон хүчин зүйл байж болно. Тухайлбал байгаль орчны гамшиг, иргэний мөргөлдөөн, өөр *аймаг*, нийслэлд эдийн засгийн боломж нэмэгдэх, хот газар илүү сайн боловсрол эзэмших бололцоо гэх зэрэг хүчин зүйл үүнд нөлөөлж болно. Ерөнхийдөө тэдгээр хүчин зүйлийг ангилахдаа, оршин суугчдыг ямар ч сонголтгүйгээр газар нутгаа орхиход хүргэдэг туйлын ноцтой хүчин зүйлс (байгаль орчны ноцтой гамшиг, дотоодын зөрчилдөөн гэх мэт), мөн оршин суугчдын мэдээлэл буюу бодлоготой шийдвэрт үндэслэн зан байдлын өөрчлөлтөөр дамжуулан шийдэх боломжтой нийгэм эдийн засгийн хүчин зүйлс хэмээн ангилдаг.

Бидний жишээн дээр Монгол улсын хувьд дээр дурдсан шиг шилжилт хийх онц ноцтой нөхцөл байдал үүсээгүй. Тиймээс нас, хүйс, боловсрол, гэр бүлийн байдал, өрхийн хэмжээ болон хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал гэх зэрэг нийгмийн хүчин зүйлс бол шилжих хөдөлгөөнд нөлөөлөх гол хүчин зүйлс байна. Мэдээж сумын малчдын хувьд шилжих хөдөлгөөний шийдвэрт цаг агаарын нөхцөл болон бэлчээрийн хүртээмж зэрэг хүчин зүйлс нөлөөлөх боломжтой гэдэгтэй маргах аргагүй. Үнэн хэрэгтээ, тодорхой нутагт бэлчээрийн хомсдол үүсэхэд орон нутгийн малчид түр хугацаагаар (ихэнх тохиолдолд тодорхой нэг улирлаар) нүүж мал аж ахуй эрхэлдэг ба ургамлын ургац, хур бороо тэгшрэх үед малчид нутагтаа буцаж ирдэг. Бид энэ судалгаандаа энэхүү тогтмол циклтай, малчдын амьдралын түр хугацааны нүүдэл суудлыг шилжих хөдөлгөөн гэж авч үзээгүй. Харин уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчны гамшиг байнга тохиох аваас орон нутгийн малчид байгаль орчны нөлөөлөл арай багатай орон нутаг, *сумдад* шилжилт хийхээр шийдвэр гаргадаг. Уул уурхайгүй *сумдынхтай* харьцуулахад уул уурхай бүхий орон нутаг, *сумдын* иргэдийн шилжих хөдөлгөөний хандлага ялгаатай эсэхийг шалгах зорилгоор бид уул уурхайн бүхий *сумд* бусад уул уурхайгүй *сумдаас* юугаар ялгаатай болохыг авч үзэв. Бидний таамаглал ёсоор, хэрэв эдийн засаг, хөдөлмөр эрхлэлтийн боломжууд ихтэй гэсэн утгаар уул уурхай бүхий *сумд* хүний анхаарал илүү татахуйц бол асуулга судалгаа явуулсан хугацаа буюу сүүлчийн 5 жилийн дотор бусад газарт оршин суугчид (өөрөөр хэлбэл бидний загварчлал дахь шилжин суурьшигчид) тухайн *сумдад* илүү ихээр шилжих байсан. Хэрэв уул уурхайгүй *сумдад* илүү олон шилжин суурьшигчид байхыг олж тогтоох аваас уул уурхай бүхий *сумд* хөдөөгийн оршин суугчдын хувьд анхаарал татахуйц биш болох санаа дэвшигдэнэ.

Уул уурхай бүхий газрын хүмүүс өөр нутагт шилжих хөдөлгөөн хийх хандлага ихтэй эсэхийг шалгахын тулд дараах эмпирик загварыг ашиглав:

$$IM_i = \beta_1 + \beta_2 AGE_i + \beta_3 EDU_i + \beta_4 MAEE_i + \beta_5 MINE_i + \beta_6 HHS_i + \beta_7 SEX_i + \beta_8 EMP_i + u_i$$

Энд, хэрэв судалгаанд оролцогч иргэн сүүлийн 5 жилийн дотор 6-аас илүү сарын хугацаанд уг газраас өөр газарт амьдарсан гэж хариулбал $IM_i=1$, үгүй бол 0 байна; AGE_i бол судалгаанд оролцогчийн нас; EDU_i - оролцогчийн боловсролын түвшин ба хэрэв боловсролын төвшин ерөнхий боловсролоос дээш бол $EDU_i=1$, биш бол 0 байна; хэрэв оролцогч гэр бүлтэй бол $MARR_i=1$, үгүй бол 0 байна; хэрэв оролцогч уул уурхай явагдаж буй *суманд* эдүгээ амьдарч байгаа бол $MINE_i=1$, үгүй бол 0 байна; HHS_i бол өрхийн гишүүдийн тоо; хэрэв оролцогч эрэгтэй бол $SEX_i=1$, үгүй бол 0 байна; хэрэв судалгаанд оролцогч дор хаяж 1 сараас бага хугацаагаар эдийн засгийн хувьд идэвхтэй байсан бол $EMP_i=1$, үгүй бол 0 байна.

Бид эдгээр хүчин зүйлийг загварчлалдаа оруулсан. Орлого олох боломж гэх зэрэг эдийн засгийн хүчин зүйлсийг хөдөлмөр эрхлэлт хэмээх хувьсагч үзүүлэлтээр оруулсан. Эдгээр хүчин зүйлд хяналт хийсний дараа бид уул уурхай бүхий болон уул уурхайгүй сумдын шилжих хөдөлгөөнд ялгаа байгаа эсэхийг тооцоолох оролдлого хийв.

ӨГӨГДӨЛ

Монгол улсын хэмжээнд явуулсан 2013 оны ажиллах хүчний асуулга судалгааны *сумын* төвшнийн өгөгдлийг бид ашигласан болно. Үндэсний статистикийн хорооноос явуулдаг уг судалгаагаар 21 аймгийг хамарч нийтдээ 50-иэд мянган оролцогчоос санал асуулга авдаг. Манай судалгаанд эдгээр оролцогчдоос сум орон нутагт амьдардаг, хөдөлмөрийн насны ард иргэдийг сонгон авахад нийт 21 аймгийн 311 сумын 11613 иргэдийг түүвэрлэсэн билээ. Асуулгад иргэдийн нас, хөдөлмөр эрхлэлт, гэр бүлийн байдал, боловсрол болон өрхийн хэмжээ гэх зэрэг нийгэм-эдийн засгийн өгөгдлийг хамруулсан. Мөн Монгол улсын хөдөлмөр эрхлэх насны (эрэгтэй асуугдагчид 18-аас 60 насны, харин эмэгтэй асуугдагчид 18-аас 55 насны хүмүүс байв) хөдөөгийн харьяат (сумын төв болон хөдөө нутгийн) ард иргэдийг түүвэрлэв. Хөдөөгийн оршин суугчид тухайн суманд харьяалагдах малчин ба малчин бус иргэдийн аль аль нь хамрагдсан болно.

Өгөгдлийн статистик үзүүлэлтийн тоймыг Хүснэгт 1-т үзүүлсэн байна. Хөдөлмөр эрхлэлтийн хувьсагчийг харвал судалгаанд оролцогчдын 74,1% нь ярилцлага өгөх үедээ дор хаяж 1 сарын турш эдийн засгийн хувьд идэвхтэй байдаг гэсэн. Үүнээс гадна, уг судалгаанаас харвал тэдгээр хүмүүсийн 73.6% нь дор хаяж 1 жилийн хугацаанд хөдөлмөр эрхэлж байсан. Бид судалгаандаа хөдөлмөр эрхлэх насны оршин суугчдыг хамруулсан тул тэдний 72.3% нь гэр бүлтэй байсан. Боловсролын үзүүлэлтээс харвал тэдний 31.1% нь ерөнхий боловсролын дараах шатны боловсрол эзэмшсэн байв. Харин уул уурхай бүхий сумдыг Ашигт малтмалын газраас тодорхойлсон бөгөөд сумын тодорхой нутаг дэвсгэрт олборлолт хийх лиценз хэдийнээ олгогдсон сумд үүнд багтав. Өгөгдлөөс харвал, өрхүүдийн 3 орчим хувь нь өөр газраас нүүж ирсэн байна. Бидний судалгааны хамаарах хувьсагч бол асуулгын үед сүүлийн 5 жилийн дотор 6-аас илүү сарын хугацаанд өөр газарт амьдарсан гэж хариулсан иргэд ба бид эдгээр иргэдийг шилжин суурьшсан иргэд хэмээн авч үзсэн билээ.

Хүснэгт 1. Хувьсагчдын статистик үзүүлэлт

<i>Хувьсагч</i>	<i>Түүвэр</i>	<i>Дундаж</i>	<i>Стандарт хазайлт</i>
Шилжин суурьшсан	11613	.030	.172
Өрхийн хэмжээ	11613	3.99	1.45
Хүйс	11613	1.48	.499
Нас	11613	36.3	10.705
Гэрлэлт	11613	.732	.442
Боловсрол	11613	.311	.463
Хөдөлмөр эрхлэлт	11613	.741	.437
Уул уурхай бүхий сум	11613	.613	.486

ҮР ДҮН БА ДЭВШҮҮЛЖ БҮЙ САНАА

Энэхүү судалгааны хүрээнд орон нутгийн иргэд яагаад шилжих хөдөлгөөн хийдгийг тайлбарлах боломжтой нийгэм-эдийн засгийн хэд хэдэн хүчин зүйлийг нэгтгэх оролдлого хийлээ. Үр дүнг *пробит* загварын тусламжтайгаар гаргаж, Хүснэгт 2-т толилуулсан. Үр дүнгээс харвал иргэдийн нас, орон нутгийн шилжих хөдөлгөөнд 0.034 %-иар сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа нь оршин суугчид нас ахих тусмаа өөр газарт шилжих хөдөлгөөн хийх хандлага нь буурдаг гэсэн утгатай. Түүнчлэн ажилгүй байх нь 0.192%-иар сөрөг нөлөө үзүүлж байгаа нь хөдөлмөр эрхэлж буй асуугдагчид шилжих хөдөлгөөн хийх магадлал багатайг харуулж байна. Харин боловсролын түвшин орон нутгийн шилжих хөдөлгөөнд 0.249%-иар эерэг нөлөөтэй байгаа нь диплом буюу эрдмийн зэргийн төвшнийнгийн боловсролтой хүмүүс шилжих хөдөлгөөн хийх магадлал ихтэйг харуулж байна.

Бидний судалгааны үр дүнгээс мөн уул уурхай бүхий сумдын асуугдагчид одоогийн сумаасаа өөр газар амьдрах магадлал багатай (0.133%) гэдгийг харуулж, уул уурхай бүхий сумд бусад орон нутгаас илүүгээр гаднын шилжилт хөдөлгөөн хүлээн авахгүй байгааг бид 2013 оны Монгол улсын жишээнээс харж байна. Үүнээс, өмнөх судлаачдын авч үзсэн ёсоор, орон нутгийн уул уурхайн үйл ажиллагаа нь орон нутагт эдийн засгийн хязгаарлагдмал нөлөө үзүүлдэг болох санааг дэвшүүлэх боломжтой байна.

Хүснэгт 2. Шилжих хөдөлгөөний шинжилгээний магадлалын нэгжийн загварчлалын (probit model) үр дүн

Хувьсагч үзүүлэлтүүд:	Загварчлалын үр дүн
Тогтмол	-0.647 (0.144)*
Нас	-0.034 (0.003)*
Хүйс	0.016(0.049)
Өрхийн хэмжээ	0.015(0.017)
Гэр бүлийн байдал	-0.059 (0.059)
Боловсролын төвшин	0.249(0.051)*
Хөдөлмөр эрхлэлт	-0.192 (0.055)*
Уул уурхай бүхий сум	-0.133(0.049)*

Стандарт алдааг хаалтад үзүүлэв;* - 5% төвшинд ач холбогдолтой

Хүйс болон гэр бүлийн байдал зэрэг нь Монголын хөдөөгийн иргэдийн шилжих хөдөлгөөнийг тайлбарлахуйц чухал хүчин зүйл биш болохыг бид олж тогтоосон. Гэхдээ хөдөөгийн иргэдийн шилжих хөдөлгөөний хөдлөлзүйг олж тогтоохын тулд уг судалгааг цаашдын хэдэн жилийн судалгаатай харьцуулах хэрэгтэйг дурдах нь зүйтэй.

АШИГЛАСАН ХЭВЛЭЛИЙН ЖАГСААЛТ

- Carmignani F, Avom D. (2010). The social development effects of primary commodity export dependence. *Ecological Economics*, 70(2), 317-330.
- Corden WM, Neary JP. (1982). Booming Sector and De-industrialization in a Small Open Economy. *Economic Journal*, 92, 825-848.
- Davis GA. (1995). Learning to love the Dutch disease: evidence from the mineral economies. *World Development*, 23(10), 1765-1779.
- Davis GA, Tilton JE. (2005). The resource curse. *Natural Resources Forum*, 29(3), 233-242.
- Frankel J. (2010). *The natural resource curse: a survey*. Faculty Research Working Paper Series RWP10-005, Harvard University, Harvard Kennedy School, Cambridge, MA.
- Heinrich A. (2011). *Challenges of a Resource Boom: Review of the Literature*. Forschungsstelle Osteuropa Bremen, No.114.
- Humphreys M, Sachs J, Stiglitz J. (2007). Introduction: what is the problem with natural resource wealth? In (Humphreys M, Jeffrey S, Stiglitz J, eds), *Escaping the resource curse*. Columbia University Press, New York, p1-20.
- Isham J, Woolcock M, Pritchett L, Busby G. (2005). The Varieties of Resource Experience: Natural Resource Export Structures and the Political Economy of Economic Growth. *World Bank Economic Review*, 12(2), 141-174.
- Leite, C., Weidmann, J. (2002). Does Mother Nature corrupt? Natural resources, corruption, and economic growth. In (Abed GT, Gupta S, eds.) *Governance, corruption, and economic performance*, IMF, Washington, DC, p159-196.
- Medina L. (2010). *The dynamic effects of commodity prices on fiscal performance in Latin America*. IMF Working Paper WP/10/192, Washington, DC.
- Prebisch RF. (1950). *The economic development of Latin America and its principal problems*. United Nations Department of Economic Affairs, Lake Success, NY.
- Singer HW. (1950). The distribution of gains between investing and borrowing countries. *American Economic Review*, 40(2), 473-485.
- Ross M. (2001). Does Oil Hinder Democracy? *World Politics*, 53(3), 325-61.